

Kwartaalmonitor Zakelijke dienstverlening

Derde kwartaal 2016



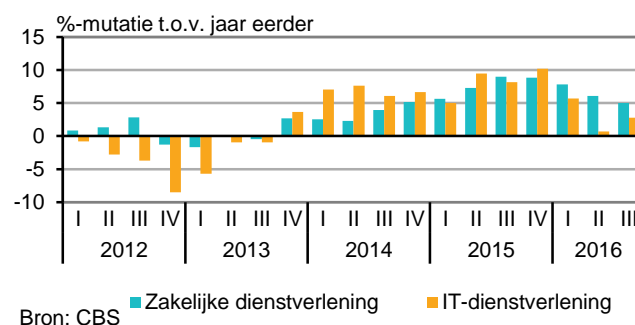
Minder sterke groei zakelijke dienstverlening

- Totaal zakelijke en IT-dienstverlening: Sterke omzetgroei hoveniers en architecten
- IT-dienstverlening: Weinig IT-bedrijven failliet
- Rechtskundige en administratieve dienstverleners: Meer rechtskundige dienstverleners failliet verklaard
- Architecten- en ingenieursbureaus: Omzet architecten stijgt fors
- Reclame- en marktonderzoekbureaus: Omzetverwachting weer positief
- Schoonmaakbedrijven en hoveniers: Sterke omzetstijging hoveniers
- Uitzendbranche en arbeidsbemiddeling: Toename uren uitzendcontracten
- Economisch beeld: Ondernemersvertrouwen onveranderd positief
- Staatvanhetmkb.nl is vernieuwd

De omzet van zowel de zakelijke als IT-dienstverleners ontwikkelde zich positief, met een groei van respectievelijk 5,0 en 2,8 procent. Voor de zakelijke dienstverleners is de groei wel iets lager dan de 6,1 procent van voorgaand kwartaal. Voor de IT-dienstverleners betekent het een hogere groei dan in het tweede kwartaal van dit jaar.

Het aantal faillissementen is, net als voorgaande kwartalen, verder afgenomen en heeft het laagste punt sinds 2009 bereikt. De openstaande vacatures zijn met ongeveer 2 duizend afgenomen. Net als de openstaande vacatures is het aantal nieuwe en het aantal vervulde vacatures afgenomen. Ook is, net als voorgaande kwartalen, het aantal bedrijven in de zakelijke dienstverlening toegenomen.

Omzetontwikkeling zakelijke en IT-dienstverleners



Bron: CBS ■ Zakelijke dienstverlening ■ IT-dienstverlening

[StatLine: Zakelijke dienstverlening; omzetontwikkeling](#)

[StatLine: Informatie en communicatie; omzetontwikkeling](#)

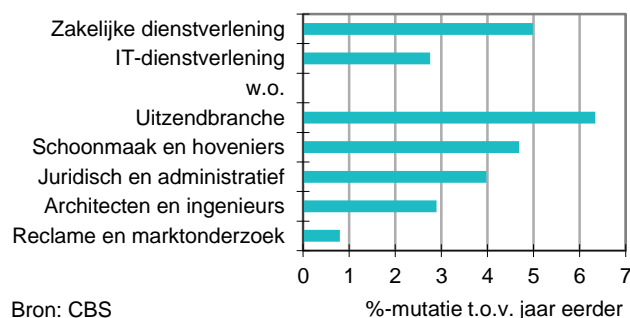
Totaal zakelijke en IT-dienstverlening

Sterke omzetgroei hoveniers en architecten

De omzet van de zakelijke en IT-dienstverlening groeit nu drie jaar op rij, met een gemiddelde jaargroei van respectievelijk 5,5 en 6,1 procent. In het derde kwartaal ligt de groei met 5,0 en 2,8 procent wel lager dan het gemiddelde van de afgelopen drie jaar.

Binnen de zakelijke dienstverlening doet de uitzendbranche goede zaken met een groei van 6,3 procent. Wel is de groei lager dan in de voorgaande zes kwartalen. Met een omzetgroei van meer dan 10 procent doen de architecten en hoveniers het in het afgelopen kwartaal erg goed. Vorig kwartaal daalde de omzet bij de hoveniers nog met 1,3 procent.

Omzetontwikkeling IT en zakelijke dienstverleners



Bron: CBS

[StatLine: Zakelijke dienstverlening; omzetontwikkeling](#)

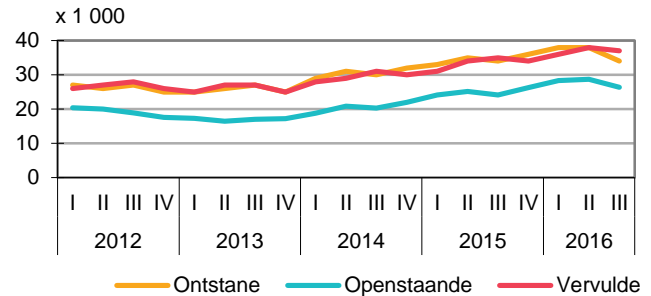
[StatLine: Informatie en communicatie; omzetontwikkeling](#)

Minder openstaande vacatures

Het aantal vacatures in de zakelijke dienstverlening is in het derde kwartaal op 26,4 duizend uitgekomen. Hiermee is het aantal openstaande vacatures iets hoger dan in hetzelfde kwartaal van het voorgaande jaar, toen er nog ruim 24 duizend vacatures openstonden. Wel is het aantal lager dan in de eerste twee kwartalen van dit jaar, toen er meer dan 28 duizend vacatures openstonden.

Het aantal nieuwe vacatures was met 34 duizend gelijk aan het aantal nieuwe vacatures in het derde kwartaal van 2015. Wel zijn dit er vier duizend minder dan in de eerste twee kwartalen van 2016. Het aantal vervulde vacatures kwam uit op 37 duizend. Dit zijn er twee duizend meer dan in dezelfde periode vorig jaar, maar wel duizend minder dan in het tweede kwartaal van 2016.

Aantal vacatures zakelijke dienstverlening



Bron: CBS

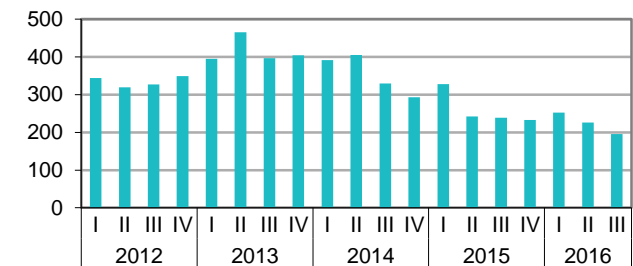
[StatLine: Vacatures](#)

Weer minder faillissementen

In het derde kwartaal kwam het aantal faillissementen in de zakelijke dienstverlening uit op 195. Dit zijn er 31 minder dan vorig kwartaal, toen al het laagste aantal failliete bedrijven sinds 2009 gemeld werd. Het gemiddeld aantal faillissementen sinds 2009 is 330 per kwartaal. Voor 2016 ligt het gemiddelde tot nu toe op 224 bedrijven per kwartaal.

Ook het totaal aantal bedrijven dat failliet ging in Nederland heeft na het laagtepunt in het vorig kwartaal wederom een lager niveau bereikt. In totaal zijn er 1 105 bedrijven over de kop gegaan; dit zijn er 164 minder dan het voorgaande kwartaal en 193 minder dan een jaar eerder.

Uitgesproken faillissementen zakelijke dienstverlening



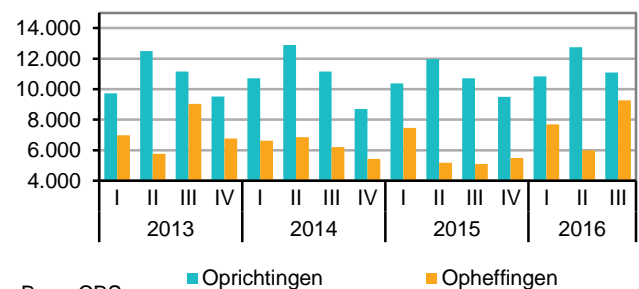
Bron: CBS

[StatLine: Uitgesproken faillissementen](#)

Toename aantal bedrijven

In het derde kwartaal van 2016 zijn er ongeveer 11 100 nieuwe bedrijven opgericht in de zakelijke dienstverlening. Dit is een stijging van een kleine 4 procent in vergelijking met dezelfde periode een jaar eerder. Daarnaast werden in de branche bijna 9 300 bedrijven opgeheven. Het aantal opheffingen was hiermee bijna twee keer zo hoog als een jaar eerder en het hoogste van de afgelopen jaren. Bij de oprichting heeft ongeveer 96 procent van alle startende bedrijven slechts één werkzame persoon. Bij de opheffingen ligt dit percentage iets lager, daar telde zo'n 94 procent van alle stoppers slechts één werkzame persoon. In totaal zijn aan het eind van het derde kwartaal 376 duizend bedrijven actief in de zakelijke dienstverlening. Dit is een toename van ongeveer 3,5 procent ten opzichte van een jaar geleden.

Aantal oprichtingen en opheffingen zakelijke dienstverlening



Bron: CBS

[StatLine: bedrijven; oprichtingen](#)

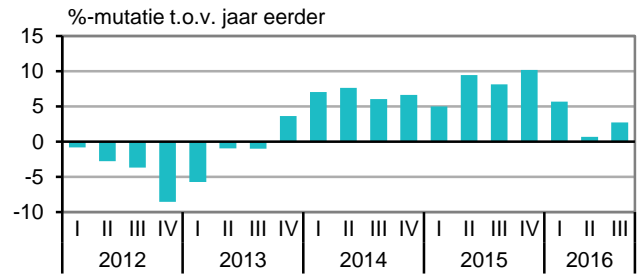
[StatLine: bedrijven; opheffingen](#)

IT-dienstverlening

Omzet IT-branche groeit 2,8 procent

Vanaf het vierde kwartaal van 2013 is voor de IT-dienstverlening een periode van aanhoudende omzetgroei aangebroken. Voor de beschreven omzetontwikkeling wordt de omzet in een bepaald kwartaal vergeleken met hetzelfde kwartaal één jaar eerder. In het derde kwartaal van dit jaar lag de groei met 2,8 procent hoger dan in het tweede kwartaal van dit jaar (0,8 procent). Voor zowel het tweede als het derde kwartaal geldt dat de omzetontwikkeling lager is dan gemiddeld na het inzetten van het herstel eind 2013.

Omzetontwikkeling IT-dienstverlening



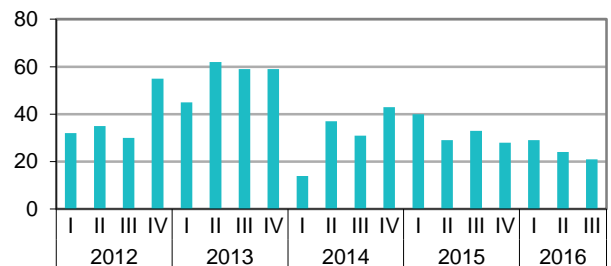
Bron: CBS

StatLine: [Informatie en communicatie; omzetontwikkeling](#)

Weinig IT-bedrijven failliet

In de IT-dienstverlening zijn in het derde kwartaal 21 bedrijven failliet verklaard. Eind 2012 en in 2013 werden aanzienlijk meer bedrijven in deze sector failliet verklaard. Het totaal aantal faillissementen in de eerste negen maanden van 2016 ligt lager dan in de eerste drie kwartalen van de vier voorgaande jaren. Alleen in het eerste kwartaal van 2014 lag het aantal faillissementen lager dan in het afgelopen kwartaal.

Uitgesproken faillissementen IT-dienstverlening



Bron: CBS

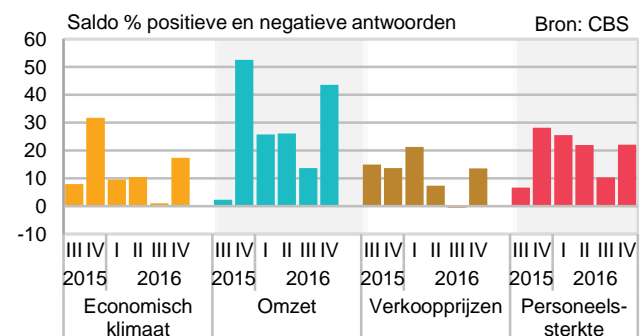
StatLine: [Uitgesproken faillissementen](#)

Positieve stemming IT-dienstverleners

IT-dienstverleners zijn voor het vierde kwartaal van 2016 positiever gestemd dan ze waren voor het derde kwartaal. Per saldo verwacht 44 procent een groei van de omzet en 22 procent een groei van de personeelssterkte. Een verbetering van het economisch klimaat wordt per saldo door 17 procent van de ondernemers voorzien. Ook over de verkoopprijzen zijn de ondernemers in de IT-dienstverlening per saldo positief gestemd.

Voor de omzet, het economisch klimaat en de personeelssterkte zijn de ontwikkelingen die per saldo voor het vierde kwartaal van 2016 worden verwacht wel minder positief dan die voor hetzelfde kwartaal vorig jaar.

Verwachtingen IT-dienstverleners



StatLine: [Conjunctuurenquête Nederland](#)

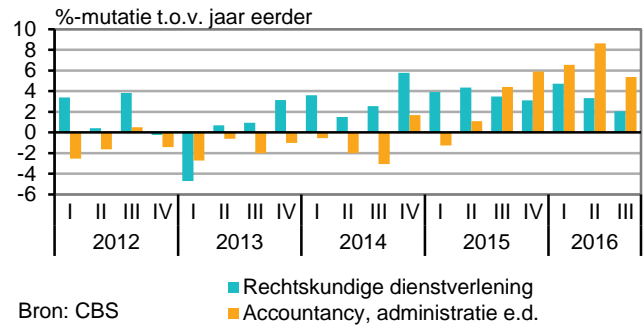
Rechtskundige en administratieve dienstverleners

Lagere omzetgroei in de rechtskundige dienstverlening

In het derde kwartaal van 2016 hebben bedrijven in de rechtskundige dienstverlening, o.a. de notarissen, advocaten en juristen, 2 procent meer omzet gerealiseerd dan in dezelfde periode van 2015. De ontwikkeling blijft dus positief, maar de groei valt lager uit dan in de kwartalen van de twee voorgaande jaren.

Ook voor de administratieve dienstverleners, zoals accountants en belastingadviseurs, was de groei met 5,4 procent lager dan de groei die in het eerste en tweede kwartaal werd gemeten. De groei van de omzet, die in het tweede kwartaal van 2015 aanving, houdt desalniettemin aan.

Omzetontwikkeling rechtskundige en administratieve diensten



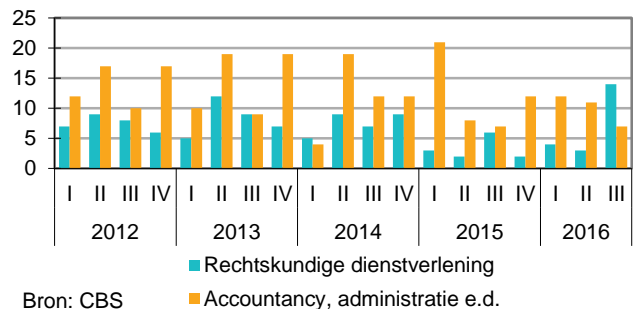
Bron: CBS
StatLine: Zakelijke dienstverlening; omzetontwikkeling

Meer rechtskundige dienstverleners failliet verklaard

In de maanden juli, augustus en september van 2016 zijn 14 faillissementen uitgesproken voor rechtskundige dienstverleners. In de periode tussen 2012 en het derde kwartaal van 2016 is dit aantal nog niet eerder zo hoog geweest.

In het derde kwartaal van 2016 zijn 7 faillissementen vastgesteld in de administratieve dienstverlening. Dit is een laag aantal vergeleken met eerdere periodes. Gemiddeld lag het aantal faillissementen vanaf 2012 op 13 per kwartaal.

Uitgesproken faillissementen rechtskundige en administratieve diensten

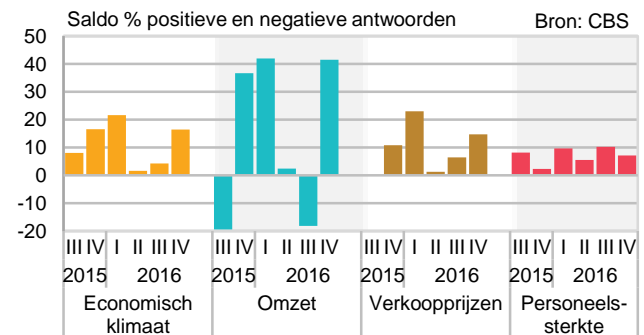


Bron: CBS
StatLine: Uitgesproken faillissementen

Positieve verwachtingen voor het vierde kwartaal

Ondernemers in de juridische en administratieve diensten zijn positief in hun verwachtingen voor de omzet in het vierde kwartaal. Per saldo voorziet 42 procent van hen een omzetstijging, waarmee zij positiever zijn dan vorig kwartaal en vergelijkbaar met voorgaand jaar. Ook over het economisch klimaat, de verkooptarieven en de personeelssterkte zijn ondernemers positief. In hun verwachtingen voor het economisch klimaat zijn ondernemers met een positief saldo van 16 procent nagenoeg even positief als vorig jaar. Per saldo verwacht 15 procent van de ondernemers in het vierde kwartaal een stijging van de verkoopprijzen door te voeren.

Verwachtingen juridische en administratieve diensten



Bron: CBS
StatLine: Conjunctuurenquête Nederland

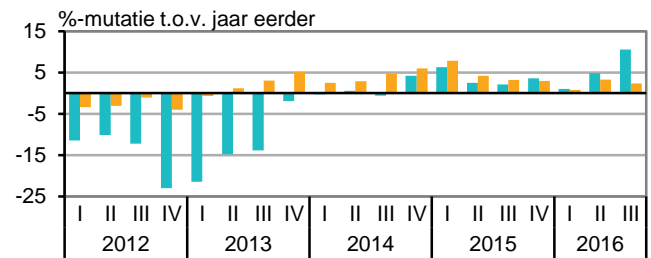
Architecten- en ingenieursbureaus

Omzet architecten stijgt fors

In het derde kwartaal van 2016 steeg de omzet van de architectenbureaus met 10,6 procent ten opzichte van dezelfde periode een jaar eerder. De omzetgroei is groter dan in het tweede kwartaal toen deze bijna 5 procent bedroeg. De laatste keer dat de architecten een dergelijk groeicijfer hadden was in het eerste kwartaal van 2006: toen steeg de omzet met 12 procent. Qua niveau ligt de omzet nog wel ver onder het hoogtepunt van voor de crisis.

Bij de ingenieursbureaus steeg de omzet ook, maar was de groei een stuk kleiner dan bij de architecten; de omzet steeg met 2,4 procent. De omzet van de ingenieursbureaus stijgt al 14 kwartalen op rij, maar is de laatste anderhalf jaar niet meer boven de drie procent uitgekomen.

Omzetontwikkeling architecten- en ingenieursbureaus



Bron: CBS ■ Architectenbureaus ■ Ingenieursbureaus

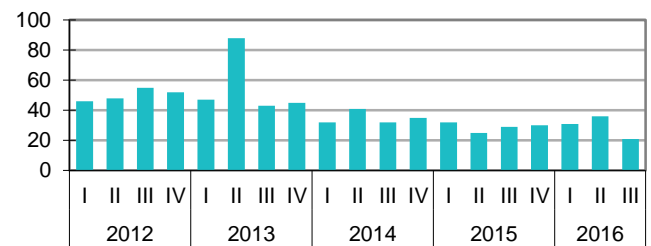
StatLine: [Zakelijke dienstverlening; omzetontwikkeling](#)

Aantal faillissementen daalt

In het derde kwartaal van 2016 zijn er 21 architecten- en ingenieursbureaus failliet gegaan. Na de piek in het tweede kwartaal van 2013, toen er 88 bedrijven failliet gingen, is nu het laagste niveau sinds begin 2009 bereikt.

Het aantal faillissementen ligt dit kwartaal onder het niveau van het tweede kwartaal, toen er nog 36 bedrijven over de kop gingen. Gemiddeld is het aantal faillissementen in 2016, met 29 faillissementen per kwartaal, lager dan in 2014 en 2015 toen er gemiddeld 32 per kwartaal failliet gingen.

Uitgesproken faillissementen architecten- en ingenieursbureaus



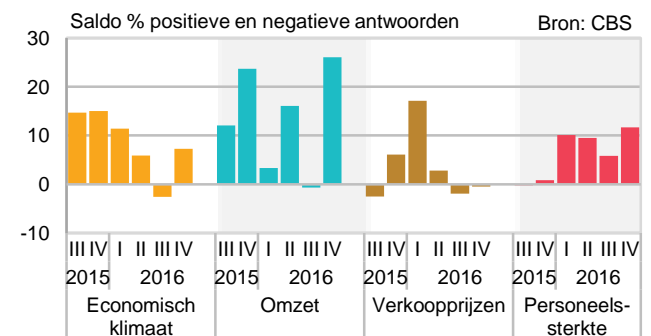
Bron: CBS

StatLine: [Uitgesproken faillissementen](#)

Stemming onder architecten- en ingenieursbureaus verbeterd

Terwijl architecten en ingenieurs in het afgelopen kwartaal licht negatief gestemd waren, zijn de verwachtingen voor het vierde kwartaal duidelijk positiever. Per saldo verwacht 26 procent van de ondernemers een toename van de omzet. Vorig kwartaal hield het aantal ondernemers met positieve en negatieve verwachtingen met betrekking tot de omzet elkaar nog in evenwicht. Waar een kwartaal eerder per saldo een verslechtering van het economisch klimaat werd verwacht, verwacht nu per saldo 7 procent van de ondernemers een verbetering van het economisch klimaat. Met een saldo van 12 zijn de verwachtingen voor de personeelssterkte binnen deze branche positief. Het aantal ondernemers dat een prijsstijging verwacht door te voeren is ongeveer even groot als het aantal dat een daling van de prijzen voorziet.

Verwachtingen architecten- en ingenieursbureaus



StatLine: [Conjunctuurenquête Nederland](#)

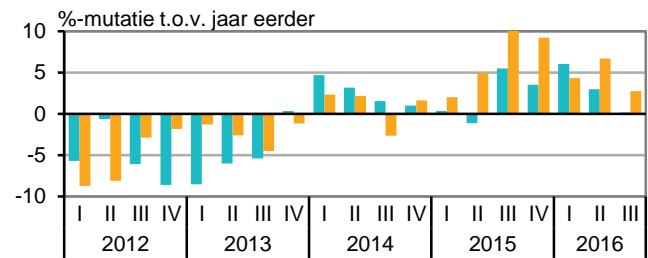
Reclame- en marktonderzoekbureaus

Omzetgroei vlakt af

In het derde kwartaal van 2016 steeg de omzet van de reclamebranche met 0,2 procent. Dit is het vijfde kwartaal op rij dat de omzet stijgt, maar er is wel een duidelijke afname van de groei zichtbaar. In het eerste kwartaal van 2016 steeg de omzet nog met 6 procent en in het tweede kwartaal met 3 procent.

De markt- en opinieonderzoekbureaus noteerden in het derde kwartaal een omzetstijging van 2,7 procent. Ook bij de marktonderzoekers is sprake van een afnemende groei, want een kwartaal eerder bedroeg de omzetstijging nog bijna 7 procent.

Omzetontwikkeling reclamewezen en marktonderzoek



Bron: CBS ■ Reclamewezen ■ Markt- en opinieonderzoek

StatLine: [Zakelijke dienstverlening; omzetontwikkeling](#)

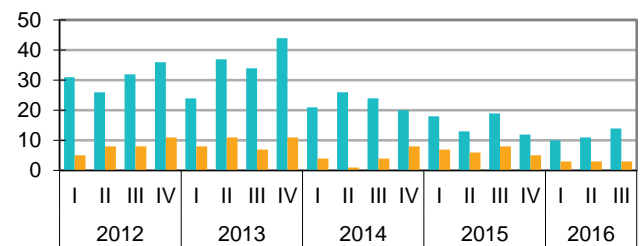
Stijging aantal faillissementen, niveau blijft laag

Het aantal faillissementen is in het derde kwartaal van 2016 licht gestegen ten opzichte van een kwartaal eerder.

In het reclamewezen steeg het aantal failliete bedrijven van 11 naar 14. Dit aantal is nog steeds zeer laag te noemen als we kijken naar het gemiddeld aantal faillissementen van de afgelopen jaren. In de periode 2010-2014 gingen er gemiddeld bijna 30 bedrijven per kwartaal over de kop. In 2015 lag het gemiddelde per kwartaal op 16.

In de marktonderzoekers bleef het aantal faillissementen voor het derde achtereenvolgende kwartaal op het lage aantal van 3. Ten opzichte van 2015, waarin gemiddeld 7 bedrijven failliet gingen, is er sprake van meer dan een halvering van het aantal faillissementen.

Uitgesproken faillissementen reclamewezen en marktonderzoek



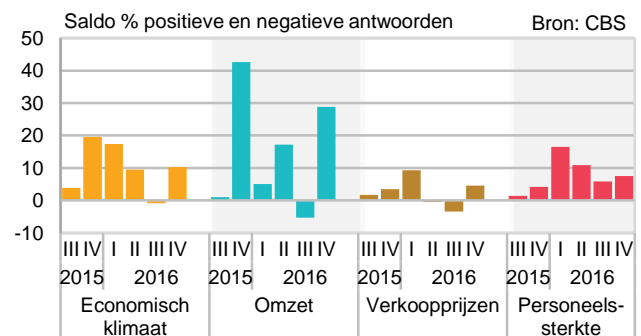
Bron: CBS ■ Reclamewezen ■ Markt- en opinieonderzoek

StatLine: [Uitgesproken faillissementen](#)

Omzetverwachting weer positief

Per saldo verwacht 29 procent van de ondernemers een toename van de omzet in het vierde kwartaal. De omzetverwachting, die in het vorige kwartaal negatief was, is hiermee weer positief. De verwachtingen zijn wel minder positief dan een jaar geleden. Hetzelfde geldt voor het economisch klimaat. Nu verwacht per saldo 10 procent van de ondernemers in het reclamewezen en marktonderzoek een verbetering van het economisch klimaat. Een kleine meerderheid van de ondernemers verwacht een groei van de personeelssterkte. Per saldo verwacht 5 procent van de ondernemers een toename van de verkoopprijzen.

Verwachtingen reclamewezen en marktonderzoek



StatLine: [Conjunctuurenquête Nederland](#)

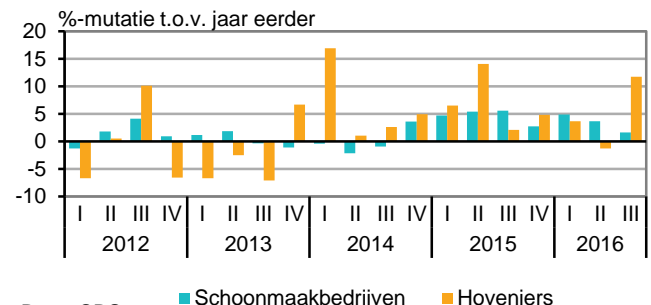
Schoonmaakbedrijven en hoveniers

Sterke omzetstijging hoveniers

De omzet van de hoveniers is in het derde kwartaal van 2016 met 11,7 procent sterk gestegen. Dit volgt op de lichte daling van de omzet in het tweede kwartaal van dit jaar. De stijging van dit kwartaal is de sterkste stijging sinds het tweede kwartaal van 2015, toen de omzet nog sterk steeg vanwege het aflopen van de lage btw-regeling. Mede door deze btw-regeling viel de omzetgroei in het derde kwartaal van 2015 lager uit, waardoor de omzet in het derde kwartaal van dit jaar sterk kon stijgen.

Met een stijging van 1,6 procent stijgt de omzet van de schoonmaakbedrijven nu acht kwartalen op rij. De stijging in het derde kwartaal is wel lager dan in de voorgaande zeven kwartalen. In deze voorgaande periode was de gemiddelde stijging nog 4,4 procent.

Omzetontwikkeling schoonmaakbedrijven en hoveniers



Bron: CBS

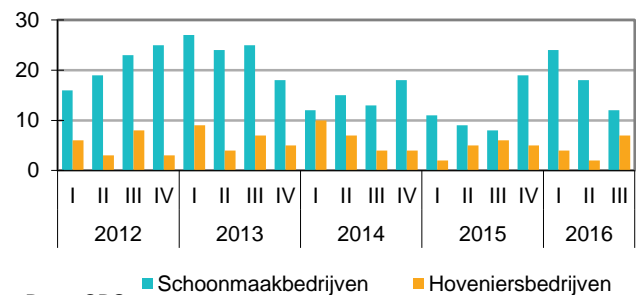
StatLine: Zakelijke dienstverlening; omzetontwikkeling

Meer faillissementen

Het aantal failliete schoonmaakbedrijven is in het derde kwartaal uitgekomen op 12. Hiermee is het aantal faillissementen hoger dan in het derde kwartaal van 2015, maar wel lager dan de drie voorgaande kwartalen. In 2016 zijn er met 54 faillissementen al meer bedrijven failliet gegaan dan in het hele jaar 2015, toen er 47 bankroet gingen.

Ook het aantal faillissementen bij de hoveniers steeg en komt in het derde kwartaal van 2016 uit op 7. Dit is één faillissement meer dan hetzelfde kwartaal in 2015 en vijf meer dan in het tweede kwartaal van dit jaar. Het gemiddeld aantal bedrijven dat sinds het begin van 2010 over de kop is gegaan ligt met 6 per kwartaal ook lager dan het aantal van dit kwartaal.

Uitgesproken faillissementen schoonmaakbedrijven, hoveniers e.d.



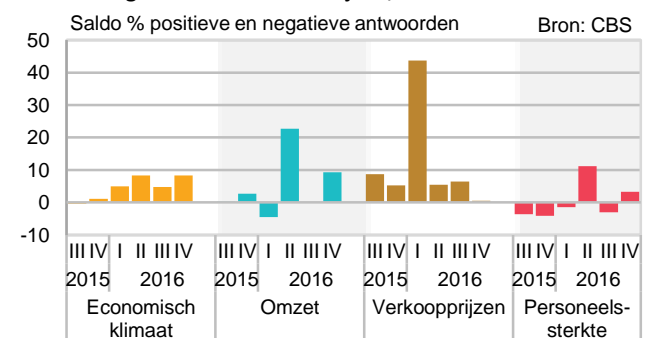
Bron: CBS

StatLine: Uitgesproken faillissementen

Verwachtingen positief

De verwachtingen voor de economische ontwikkelingen in het vierde kwartaal zijn bij hoveniers en schoonmaakbedrijven per saldo positief. Per saldo verwacht 9 procent van de ondernemers een groei van de omzet in het vierde kwartaal. Ook verwachten ondernemers een verbetering van het economisch klimaat in het vierde kwartaal. In het derde kwartaal waren de verwachtingen voor de personeelssterkte licht negatief. Nu verwacht per saldo 3 procent van de ondernemers een toename van de personeelssterkte. Het aantal ondernemers dat een prijsstijging verwacht door te voeren is even groot als het aantal dat een prijsdaling voorziet. De verwachtingen voor de omzet en personeelssterkte zijn positiever dan vorig jaar.

Verwachtingen schoonmaakbedrijven, hoveniers e.d.



StatLine: Conjunctuurenquête Nederland

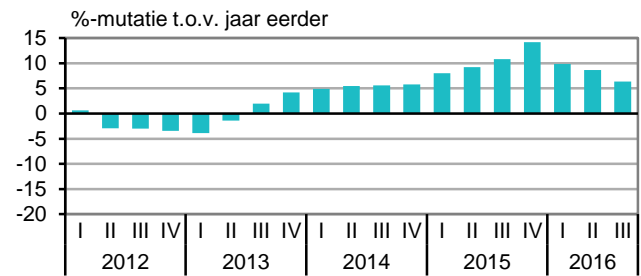
Uitzendbranche en arbeidsbemiddeling

Omzetgroei houdt aan

De omzet van de arbeidsbemiddelaars, uitzendbureaus en personeelsbeheerders steeg in het derde kwartaal van 2016 met 6,3 procent in vergelijking met een jaar eerder. De groei van het voorgaande kwartaal was met 8,7 procent sterker. De omzetgroei houdt nu al meer dan 3 jaar op rij aan.

Ten opzichte van een kwartaal eerder hebben uitzendbureaus, arbeidsbemiddelaars en personeelsbeheerders, gecorrigeerd voor seizoensinvloeden, 1,0 procent meer omgezet. Deze stijging is kleiner dan in het tweede kwartaal, toen deze nog 2,7 procent bedroeg.

Omzetontwikkeling uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling



Bron: CBS

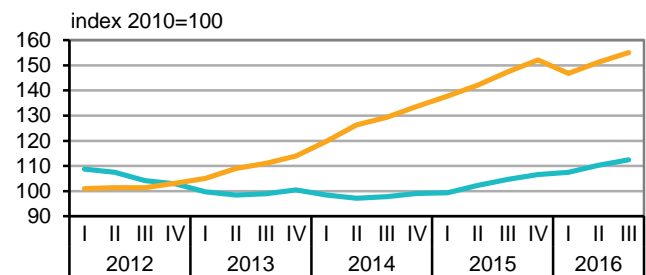
StatLine: Zakelijke dienstverlening; omzetontwikkeling

Toename uren uitzendcontracten

Het totaal aantal uitzenduren steeg in het derde kwartaal van 2016, gecorrigeerd voor seizoensinvloeden, met 2,0 procent ten opzichte van het kwartaal ervoor. De stijging is te danken aan een toename in zowel de uren in de kortlopende als in de langlopende contracten. Het aantal uitzenduren in langlopende contracten zoals detachering en payroll steeg met 2,6 procent in het derde kwartaal van 2016. Een kwartaal eerder was de stijging nog 3,0 procent. Het aantal uren in kortlopende contracten steeg met 1,9 procent. Ook deze toename is minder groot dan in het tweede kwartaal, toen deze nog 2,7 procent bedroeg.

¹ Het basiscontract zonder uitzendbeding staat bekend als 'fase A' en telt maximaal 78 weken. Uitzenduren in 'fase B en C' zijn in de vorm van langere contracten waarbij de uitzendkrachten voor bepaalde respectievelijk onbepaalde tijd in dienst zijn van het uitzendbureau.

Seizoengecorrigeerde indexcijfers van de uitzenduren



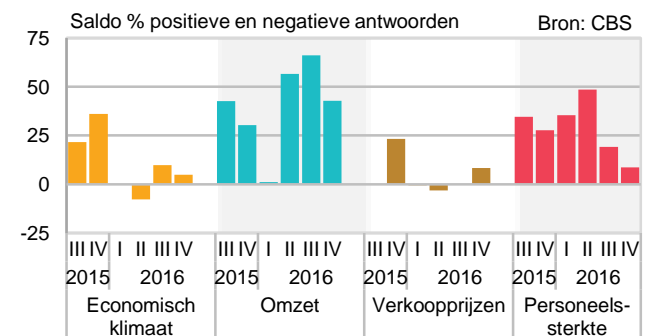
Bron: CBS

StatLine: Uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling; ontwikkeling omzet en uren

Uitzendbranche nog steeds positief gestemd

Ondernemers in de uitzendbranche zijn, met een saldo van 43, zeer positief gestemd over de omzetgroei in het vierde kwartaal. Ook de verwachtingen voor de personeelssterkte en het economisch klimaat zijn met een saldo van respectievelijk 9 en 5 positief. Het aantal ondernemers dat positief is, is wel kleiner dan in het derde kwartaal. Toen waren de verwachtingen relatief hoog. Per saldo verwacht 8 procent van de ondernemers in het vierde kwartaal een prijsstijging door te voeren.

Verwachtingen uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling



StatLine: Conjuncturenquête Nederland

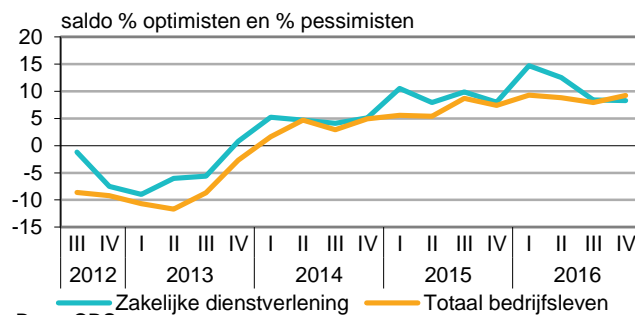
Economisch beeld

Ondernemersvertrouwen onveranderd positief

Het vertrouwen onder de zakelijke dienstverleners voor het vierde kwartaal is met 8 gelijk aan dat voor het derde kwartaal. Dit ondernemersvertrouwen is sinds eind 2013 onafgebroken positief. Het ondernemersvertrouwen in de zakelijke diensten is opgebouwd uit de gerealiseerde ontwikkeling van de omzet en het economisch klimaat in het vorige kwartaal en de verwachte ontwikkeling van de omzet in het lopende kwartaal. De realisatie van de omzet en het economisch klimaat in het derde kwartaal zijn licht verslechterd. De verwachting voor de omzet in het vierde kwartaal is verbeterd.

Het vertrouwen van het totale Nederlandse bedrijfsleven is licht toegenomen en is met een waarde van 9 iets hoger dan het ondernemersvertrouwen in de zakelijke diensten.

Ondernemersvertrouwen (seizoengecorrigeerd)



Bron: CBS

StatLine: Ondernemersvertrouwen

Staatvanhetmkb.nl is vernieuwd

Op 18 november is de vernieuwde website staatvanhetmkb.nl gelanceerd. Dit platform biedt veel data over het midden- en kleinbedrijf, uitgesplitst op diverse manieren. Nieuwe onderdelen op de website zijn onder meer het MKB-jaarbericht, met de laatste inzichten in de staat van het MKB, met daaraan gekoppeld veel nieuw statistieken. In het onderdeel Facts & Figures kan gekozen worden voor diverse uitsplitsingen: naar bedrijfsleeftijd, mate van groei, bedrijfsgrootte of bedrijfstak. Deze feiten en cijfers kunnen op verschillende manieren worden gedownload. Als banner, grafiek of in tabelvorm of open-data-format. Op deze manier zijn ze ook makkelijk te gebruiken op bijvoorbeeld eigen websites en zijn ze altijd op de meest actuele cijfers gebaseerd. De site is een samenwerking van CBS en het ministerie van Economische Zaken, op initiatief van het Nederlands Comité voor financiering en ondernemerschap.

De Staat van het MKB



Website: staatvanhetmkb.nl

Opmerkingen betreffende deze publicatie

- Deze publicatie is samengesteld op basis van cijfers zoals die op 1 december 2016 beschikbaar waren. Mogelijk zijn er op het moment van lezen actuelere cijfers beschikbaar, deze kunt u vinden via de links onder de grafieken.
- De cijfers zijn doorgaans niet gecorrigeerd voor seizoeninvloeden. Indien dit wel het geval is staat dit aangegeven in de tekst/grafiek.

Colofon

Tekst sector bedrijfsstatistieken Den Haag (EBD)

Datum 1 december 2016

Meer informatie

CBS Infoservice: Infoservice

Persdienst: persdienst@cbs.nl

Telefonisch: 070 3374444